

MEȘTEȘUGARI ZĂLĂUANI ȘI LOCUL LOR ÎN STRUCTURILE ADMINISTRAȚIEI PUBLICE LOCALE

ELENA MUSCA

Unul dintre numele cel mai des întâlnit în secolul al XIX-lea în documentele breslei tăbăcarilor, a fost cel al lui **Lugossy Ferenc**, *meșter tăbăcar* dintre frunzașii breslei. Deoarece a ocupat mai multe funcții în ierarhia breslei și în conducerea orașului Zalău, considerăm că este ilustrativ pentru istoria socio-politică a locului, să consemnăm în rândurile următoare care a fost locul și rolul acestei familii, înrudită cu familia **Takács** din Zalău.

MEDALION DE FAMILIE: TAKÁCS - LUGOSSY

Familia TAKÁCS Zalău - 1700	Familia LUGOSSY Zalău - 1680
Takács Mihály, Zalău, n. 1763 - d. 25 mai 1833 notar, reformat a avut 1 frate soția: Farkas Sára, n. 1769 - d. 2 sept. 1848	Lugossy Péter, Zalău, n. 1711 - d. 28 febr. 1798 proprietar de pământ, reformat a avut 2 frați soția: Asztalos Sára
Takács Mihály, Zalău, n. 7 ian. 1799 - d. 9 sept. 1871 tăbăcar, reformat a avut 3 frați soția: prima Szönyi Mária, n. 1803 - d. 1853 a doua Barta Julia, n. 1812 - d. 1873	Lugossy Péter, Zalău, n. 22 aug. 1758 - d. 2 mai 1809 proprietar, reformat a avut 3 frați soția: nu avem date
Takács István, Zalău, n. 9 nov. 1837 - d. 3 dec. 1934 tăbăcar, reformat a avut 4 frați soția: prima Szakács Sára, n. 1845 - d. 1873 a doua Egri Sára, n. 1851 - d. 1942	Lugossy György, Zalău, n. 27 apr. 1794 - d. 11 mai 1855 tăbăcar, reformat a avut 7 frați soția: Gudor Krisztina, n. 1796 - d. 12 mai 1863

<p>Takács István, Zaláu, n. 21 ian. 1867 - d. 15 apr. 1949 cizmar, reformat a avut 8 frați soția: Pap Ilona, din Tășnad, n. 31 mai 1875 - d. 17 ian. 1873, în Zaláu</p>	<p>Lugossy Ferenc, Zaláu, n. 24 mart. 1835 - d. 20 iun. 1881 tăbăcar, reformat a avut 7 frați soția: Nagy Juliana, n. 1838 - d. 16 ian. 1917</p>
<p>Takács Albert, Zaláu, n. 14 apr. 1897 - d. 19 nov. 1976 comerciant, reformat a avut 7 frați soția: Lugossy Krisztina, n. 30 iul. 1905 - 25 mart. 1987</p>	<p>Lugossy Ferenc, Zaláu, n. 14 dec. 1783 - d. 20 dec. 1857 judecător, reformat nu știm câți frați a avut soția: Méhes Mária, n.?</p>
<p>Takács Adalbert, Zaláu, n. 26 aug. 1924 în viață jurist-economist, reformat are 1 soră soția: Katona Mária, n. 23 sept. 1924 - d. 26 nov. 1996</p>	<p>Lugossy Ferenc, Zaláu, n. 1 aug. 1861- d. 7 iun. 1911 tăbăcar, reformat a avut 10 frați soția: Asztalos Róza, n. 29 iul. 1872 - d. 12 oct. 1945</p>
<p>Takács Adalbert-Augustin, Zaláu, n. 26 iun. 1952 tehnician geolog, reformatare 1 soră soția: Draghiș Aurica, din Creaca, n. 27 mai 1952</p>	<p>Lugossy Mihály, Zaláu, n. 21 aug. 1907 - d. 28 ian. 1973 tăbăcar, reformat a avut 9 frați, care se regăsesc și la L. Krisztina, căsătorită cu Takács Albert soția: Szilágy Róza, n. 30 nov. 1914</p>
<p>Takács Albert-Flavius, Zaláu, n. 18 aug 1977 student</p>	<p>Lugossy László, Zaláu, n. 28 mart. 1944- profesor, reformat a avut 3 frați soția: prima Puskás Anikó a doua Forgács Edit-Mária</p>

Acest arbore genealogic a fost întocmit de către d-l **Takács Adalbert**, antepenultimul din ramura **Takács**, de profesie jurist-economist, care a căutat datele privitoare la familia sa în arhiva personală, în arhiva breslelor care se găsește în colecțiile Muzeului Județean de Istorie și Artă din Zaláu și la Direcția Județeană Sălaj a Arhivelor Naționale.¹ După cum se vede din tabloul genealogic, A. Takács

¹ La rugămintea autoarei, a lucrat la realizarea tabloului genealogic de mai sus și a tradus regulamentul breslei tâmplarilor, fierarilor, armurierilor și tinichigiilor, care se prezintă completat în anul 1800 pe formularul tipizat, în vigoare la acea dată. A tradus și regulamentul calfelor de tăbăcari, emis în anul 1839 și a verificat o parte din materialul tradus de alte persoane, care m-au ajutat în această muncă. S-a impus o verificare din partea unei persoane care avea studii de specialitate în ambele domenii, atât în domeniul economic cât și în cel juridic, deoarece în textele regulamentelor și ale proceselor verbale se găsesc multe formulări tipice pentru universul meseriilor practicate, altele cu caracter juridic. D-l Takács are cunoștințe în ambele domenii și ajutorul său a fost extrem de important pentru corectitudinea muncii de valorificare a cercetării.

este descendentul unei familii de comercianți și meșteri tăbăcari, iar soția dânsului a provenit din rândul tăbăcarilor. Primul din ramura Takács care a îmbrățișat meseria de tăbăcar a fost Takács Mihály născut în anul 1799, care a fost căsătorit de două ori. În registrul de căsătorii al Parohiei reformate din Zalău s-a păstrat consemnarea căsătoriei acestuia cu prima soție, în anul 1851, text pe care îl redăm integral mai jos:

"Astăzi, 15 ianuarie 1851, Takács Mihály meșter tăbăcar, domiciliat în orașul Zalău, necăsătorit, contribuabil, de religie reformată, dorește să se căsătorească cu tânăra Szönyi Mária, la fel reformată. Subsemnatul în calitate legală de preot al parohiei orașenești, din înalta dispoziție regală, (am constatat) că nu au nici o legătură de sânge între ei și fiecare a fost interogat individual, în prezența martorilor, dacă nu au existat presiuni din partea mamelor, taților sau fraților pentru încheierea căsătoriei lor. Această întrebare a fost repetată de mai multe ori și ei au declarat că n-a existat nici o presiune asupra lor: doresc să se căsătorească numai din dragoste și pentru veșnicie. Acest legământ este autentificat de cei doi martori, semnatari în ziua și anul mai sus amintite.

A: CS. Beke Sámuel (semnătura)
Preotul Parohiei Reformate Zalău
(semnătura)

Zoványi Elek (semnătura) și
Kováts János, intendent
martori"

Ramura maternă a d-lui Takács ne poartă către familia Lugossy, care a fost în fruntea structurilor sociale ale Zalăului în secolele XVIII, XIX și XX, mai ales în prima jumătate a acestui ultim veac. Funcțiile deținute de către Lugossy Ferenc, membru de frunte al breslei tăbăcarilor, au fost multiple, de mare responsabilitate în conducerea orașului Zalău. S-a născut la data de 14 decembrie 1783 și a decedat la data de 20 decembrie 1857; a fost căsătorit cu Méhes Mária și a semnat toate documentele de breaslă și cele eliberate de primăria orașului Zalău, în mod simplu: *Lugossy*.

- în anul 1812 a ocupat funcția de consilier în Consiliul Orașenesc Zalău
- în anul 1814 a fost numit orator - purtător de cuvânt al consiliului
- între anii 1814 - 1817 a deținut funcția de senator
- în 1815 a fost numit și judecător
- din 1819 până în anul 1825 îl găsim în documente ca fiind viceprocuror al comitatului
- între anii 1826 - 1827 este numit viceprimprocuror comitatens
- în anul 1827 este ales primar al orașului Zalău
- din anul 1841 până în anul 1847 documentele îl arată în funcția de prim-procuror comitatens
- în anul 1844 ocupă și funcția de judecător la tribunalul comitatului.

Datele pentru realizarea acestei liste de funcții se găsesc în documentele oficiale.²

După ce conflictele militare din timpul primului război mondial au luat sfârșit și a avut loc procesul de încheiere a păcilor, ca pretutindeni în Transilvania și în Sălaj românii au preluat structurile administrației. Acest lucru se reflectă în actele oficiale ale acelor bresle care și-au continuat activitatea: cizmarii, tăbăcarii, măcelarii și olarii. Pentru a ilustra acest fapt, ne-am orientat spre documentele breslei olarilor din Zalău. În registre se dovedește continuitatea activității olarilor zăläuani, aproape fără întrerupere. Procesele verbale sunt întocmite bilingv până la cel de-al doilea război mondial, întâi în limba română, limba oficială a statului, pe prima jumătate de pagină, și apoi, în limba maghiară, pe a doua jumătate a fiecărei pagini. Meșteșugarii au respectat legile în vigoare ale statului român, și s-au înregistrat la tribunal sub forma de *asociație*, în anul 1925, imediat după apariția Legii privind organizarea și funcționarea asociațiilor din anul 1924. În anul 1938 se revine la organizarea breslelor, motiv pentru care olarii cer păstrarea personalității juridice a breslei lor, care a funcționat ca asociație din 1925. Iată cererea respectivă:

"Domnule Ministru,

Subsemnata Asociațiune a măștrilor olari din Zalău, str. V. Alexandri, am solicitat Tribunalului jud. Sălaj și am obținut dela acest Tribunal sub Nr. 1534/1925, acordarea personalității juridice sub Nr. 39 înscriindu-ne în registrul persoanelor juridice sub Nr. 39.

În baza legii asupra persoanelor juridice din 1924, Tribunalul Sălaj cu Nr. 1534/1925 a dispus înscrierea în registrul persoanelor juridice.

Având în vedere dispozițiunile legii pentru recunoașterea Breslelor, lege publicată în Mon. Of. Nr. 237 din 12 octomvrie 1938 și anume dispozițiunile art. 51 din citata lege, cu onoare Vă rugăm Domnule Ministru pentru păstrarea personalității juridice a Asociației noastre să binevoiți a confirma personalitatea noastră juridică, în care scop Vă înaintăm prezenta cerere în termenul legal.

Zalău, la 28 Decemvrie 1938.

cu deosebită stimă:

Asociația măștrilor olari din Zalău, județul Sălaj
repr. prin, președinte.

Dsale Dlui Ministru al Muncii

București"³

Președintele asociației olarilor din Zalău în această perioadă a fost Csapó Péter, reales în această funcție în anul 1936, în cadrul adunării generale din data de 3 februarie.

² Parohia reformată din Zalău, Registrul parohial și P. Mor, Szilágy vármegye monográphiája, vol. II, Budapesta, 1901, p. 520-528.

³ DJSjArhNaț, Fond Bresle, Registrul de procese verbale ul breslei olarilor din Zalău, nr. inv. 1, p. 342.

Secretar al asociației a fost ales din nou Birta Francisc, iar membri ai Consiliului de Administrație erau Máték József, Mihály Ferencz și Fazakas Gyula. Alegerile au fost validate de către magistratura Primăriei orașului Zalău. Procesul verbal a fost consemnat în registrul breslei, numai în limba română, într-o grafie impecabilă și cu respectarea regulilor gramaticale.

"Alegerea Președintelui și Consiliului

Președintele raportează, că termenul funcției sale expiră și cere adunării generale ca să dispună adunarea generală alegerea altui președinte.

Consiliul a luat la cunoștință raportul Președintelui și adunarea generală în unanimitate de voturi îl alege ca președinte pe D-I Csapó Petru.

Secretarul raportează, că termenul funcției sale a expirat și cere adunării generale, ca să aleagă pe altul.

Consiliul a luat la cunoștință raportul secretarului și în unanimitate de voturi alege ca secretar pe DI Birta Francisc.

Alegerea Consiliului

Adunarea generală în unanimitate de voturi relege din nou vechiul consiliu.

Alegerea servitorului

Consiliul, respectiv adunarea generală în unanimitate primește raportul D.lui președinte, și alege ca servitor pe timp de 1 an pe D-I Csapó Vasile cu un salariu de 450 lei.

Fazakas Iuliu propune, ca adunarea generală să ridice suma ajutorului de înmormântare.

Adunarea generală în unanimitate de voturi primește propunerea D-lui Fazakas Iuliu și ridică ajutorul de înmormântare de la 1000 lei la 1400 lei pentru bărbați și de la 1000 lei la 1200 lei pentru femei.

Fazakas Iuliu propune că imobilul aflător la "Sarmás" ar trebui șanțuit, precum ar trebui reparat și drumul, deoarece se găsește în o stare foarte rea.

Adunarea generală în unanimitate de voturi primește propunerea lui Fazakas Iuliu, dispune șanțuirea imobilului de la "Sarmás" și repararea drumului.

D. c. m. s.

Csapó Petru (semnătură)

președinte

Stampila

Secretar

Birta Ferencz (semnătură)

Membrii comisiei:

Máték József

Mihály Ferencz

Fazakas Gyula"⁴

Văzut

Zalău, 3.II.1936

Primăria orașului Zalău

Semnătură indescifrabilă

⁴ *Ibidem*, fila 326;

Numărul meșterilor olari care erau membri ai asociației a scăzut drastic. Astfel, procesul verbal încheiat cu ocazia adunării generale din data de 19 februarie 1938 consemnează prezența următorilor 8 meșteri: Csapó Petru, Veres Iosif, Mátéh Iosif, Mihály Francisc, Fazakas Iuliu, Marton Alexandru, Szekely Mihái, Birta Francisc.⁵ În general, după cum reiese din procesele verbale din registru, adunările olarilor au ca scop principal stabilirea cantităților de galenă și glazură care trebuiau aduse de la Baia Mare și stabilirea prețului acestor materii prime. Problemele cotidiene ale meșterilor olari din asociație sunt luate în considerație, și li se acordă o atenție specială în adunările consiliului de conducere sau în cele generale. După aprobarea creșterii sumei alocate de către Casa de Ajutor de Învmormântare, care funcționează în continuare, a fost consemnat un alt ajutor material acordat unui meșter. Într-un proces verbal din anul 1939 se prezintă adunării comitetului următoarea cerere: "Președintele raportează că Molnar Iosif membru în Asociația olarilor din Zalău cere un ajutor bănesc fiind bolnav și nefiind în stare de a munci."⁶

În procesele verbale din anul 1940, pe lângă meșterii olari amintiți mai sus îl găsim și pe un anume Bujer Alexandru și un Kiss Alexandru, care probabil trecuseră între timp în rândul meșterilor sau veniseră din altă parte, dar care aveau cu certitudine autorizație de olari. Interesant este modul în care se stabilea locul de vânzare pe care îl ocupa fiecare meșter, și acest lucru reiese din procesul verbal din data de 12 februarie 1940. La punctul 4 al ordinei de zi se specifică următoarele: "Adunarea generală propune aranjarea felului de vânzare, în așa fel ca: Văd. Tunyogi Ștefan ca cea mai veche din membrele halei și posedând brevet comercial ocupă primul loc după producător, apoi urmează în ordine: Văd. lui Györi Pavel după dânsa, urmează soț. (...ia lui, compl.n.) Varga Ioan ca cea mai tânără ce posedă brevet comercial."⁷

După dictatul de la Viena, din a doua jumătate a anului 1940 în registrul de procese verbale al olarilor zăläuani consemnarea s-a făcut cu aceeași regularitate și rigurozitate, dar numai în limba maghiară. Problemele pe care le ridică meșterii olari sunt, în linii mari, aceleași cu cele dinainte de război: se respectă aceleași reguli stricte ale breslelor, ultimul proces verbal datează din anul 1956. Președintele asociației era Csápo Lajos, contabil era Mastan Sandor, dar și Csápo László; membrii în comitet erau Kiss Géza, Mihály Ferenc, Buier Sándor, Szabó Juliana și Csápo Zoltán. Procesul verbal nu mai este consemnat și în limba română.

O importanță deosebită în activitatea ceramiștilor o avea procurarea glazurii, folosită până în primele decenii ale secolului al XX-lea numai de către olarii care făceau parte din "breslele privilegiate". Achiziționată din zonele miniere, cu predilecție din Baia Mare, glazura ridica și problema transportului. Aceasta s-a rezolvat de-a

⁵ *Ibidem*, fila 339;

⁶ *Ibidem*, fila 344;

⁷ *Ibidem*, fila 345;

lungul timpului fie prin angajarea directă a transportatorului, care era plătit de către breaslă, fie prin intermediul comercianților zălăuani sau șimleuani. Olarii din Deja foloseau și ei "smațul", pe care îl măcinau cu o râșniță, începând de pe la mijlocul secolului al XIX-lea. Vasele din Deja erau ornamentate cu glazură într-un mod cât se poate de simplu.

La Zalău există evidențe clare în ceea ce privește transporturile de glazură de la Baia Mare. Spre exemplificare, în perioada cuprinsă între anii 1862 și 1863, când decanul asociației olarilor zălăuani a fost meșterul Nagy István, în registrul de procese verbale sunt înscrise toate cantitățile de materie primă și numele celui care efectua transportul. Astfel, între 7 ianuarie și 26 decembrie 1862 și în perioada cuprinsă între 31 martie și 15 mai 1863, transportul "gletului" de la Baia Mare a fost încredințat cărașului Nádudvari György, de către meșterii șefi Göntzi Sámuel și Nagy István. În cuprinsul textului se specifică cantitatea de materie primă, costul acesteia la locul de producere, suma cheltuită cu "aldămașul", adică cinstea plătită de către achizitor celui care i-a vândut glazura, costul transportului dus-întors, precum și taxa plătită la vămile întâlnite în cale, calculată pe ruta dus-întors. Concretizăm prin înscrisul din data de 26 decembrie 1862, care are următorul conținut: "Din partea lui Nagy István meșterul-șef de Breaslă comandă pentru transportarea de către Nádudvari György a 14 măji de glazură în data de 26 decembrie 1862 - care costă la preluare de la Baia 13 forinți și 50 creițari pe majă, 40 creițari taxa vamală dus-întors și 32 creițari austrieci aldămașul, calculat face 10 creițari austrieci pe un font."⁸

Problema opțiunilor în ceea ce privește rolul breslelor în viața urbană și implicarea lor în toate activitățile legate de social, politic și cultural nu lasă nici o umbră de îndoială: asociațiile meșteșugarilor erau în fruntea tuturor acțiunilor, aveau constituite organisme pe străzi, pe societăți ș.a, care se ocupau de toate aspectele cotidianului prozaic, dar și de festivități, acțiuni culturale sau de momentele fundamentale din viața unui om. Condiția era de apartenență la una dintre comunitățile de meseriași, ca breasla să poată ajuta meșteșugarul și familia acestuia. Spiritul comunitar era o parte integrantă a mentalității zălăuanului din epoca medievală și modernă.

⁸ ArhMIAZ, Fond Bresle, *Filă din Registrul breslei olarilor din Zalău, 1862.*

CRAFTSMEN FROM ZALAU AND THEIR PLACE IN THE LOCAL PUBLIC ADMINISTRATION STRUCTURES

(Summary)

One of the most frequently met names in the XIXth century documents belonging to the tanners' guild is Lugosi Ferenc, *master tanner* among the foremost people of the guild. His accomplishing many functions in the hierarchy of the guild and in the administration of the city makes it illustrative for the socio-political history of Zalau to write about the place and the role of his family, related to the Takács family from the same town.

The options as to the importance of the guilds in the urban life and their involvement in all the activities connected to the social, political and cultural domains leave no trace of doubt: the associations of the craftsmen were leading all enterprises, they had street bodies, society bodies, etc. which took on all the aspects of the prosaical everyday life, but also the festivities, cultural acts, or the fundamental moments of one's life. The condition was to be part of one of the craftsmen communities, in order to benefit from help from the guild. The community spirit was comprised by the mentality of the citizens from Zalau in the Middle Ages as well as in the Modern times.